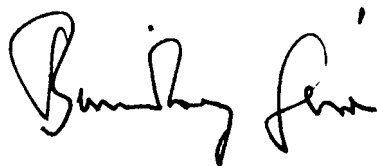

Azonban Budapest, pontosabban Buda, még pontosabban a Várnegyed – a „szülőfalum” – sem maradt ki érdeklődési körömből. A vár oldalában fekvő Toldy Ferenc Gimnázium, az egykori budai főreáltanoda százötven éves fennállása alkalmával megírtam az iskola történetének monográfiáját (*Iskola a lovagvárban*, 2005), és több mint tíz éve vezetem a Várbarátok Körét, amit a tagok gyarapodó létszámmal és az előadóestek közönsége élénk érdeklődéssel jutalmaz, az önkormányzat pedig Budavárért Emlékéremmel ismert el. A több mint negyvenéves múltra visszatekintő Várbarátok Köre sokat tett és tesz a polgári hagyományok megőrzéséért, megismertetéséért és a vári identitástudat, a lokálpatriotizmus veszélybe került erényeinek átmentéséért.

Kovács P. József

televíziós bemondó, előadóművész (Budapest, 1941. július 4.)

A megérkezés a hetvenedik születésnap idején már-már egybeesik az életút befejező pillanatával, hiszen ami ezután jön, az már ajándék. A sok évtizedes küzdelem a fennmaradásért megtelt az érvényesülés drámai fordulataival és az élet szép és ritka pillanatainak élvezetével. Visszanézve az indulás és megérkezés közötti időszakra nyilvánosan csak azt érdemes felidézni, ami másnak is erőt ad, példát mutat.

Ma, amikor a tízmilliót nem éri el Magyarország népessége, nehéz el-

képzelné, hogy amikor megszülettem, 1941-ben, már tartott a második világháború, már hadiállapot állt fenn Magyarország és a Szovjetunió között. Ilyen történelmi helyzetben mégis voltak édesanyák, mint az enyém is, akik hittek a jövőben és gyermekeket hoztak világra. És milyen körülmények között kellett gondoskodni a családról? 1948-ban államosították a gyárat, nagyapámét is, és ő öngyilkos lett, mert mindenét elvették, amit egy nehéz sorsú, mélyről jött ember az életben elérhetett. Édesapámat jogszerűtlenül bebörtönözték, így kis családuknak csak vegetált. Édesanyám hite szerint a tanulás lehetett az előremenekülés. Első alma materem egy francia papok vezette közösség, ahol előbb tanultam írni, számolni, beszélni és imádkozni franciául, mint magyarul – de jött Rákosi, hazazavarta a papokat, államosította az iskolát. (Mindszentyt ez időben ítélték halálra.) Következtek a magyar iskolák, erre már intenzívebben emlékezem.

Nagyon fontos a szülői háttér, de a nélkülözhetetlen útravalót egy életre a kiemelkedő pedagógusoktól kapja az ember. Ilyen volt a nagy formátumú tanító karmester, Lukin László, és a zseniális – ez időben az általános iskolánkba száműzött – író, tanító, költő, Szabó Magda. Ők fordítottak a művészi pálya felé. Politikai okok miatt (kísért a múlt) csak egy évet járhattam a Színművészeti Főiskolára, onnan eltávolítottak. Az ELTE esti tagozatán tanultam tovább, nappal különféle helyeken dolgoztam. Az Universitas együttesben indult előadó-művészi pályám. A kor legnagyobbjai mellett vehettem ki részem az Egyetemi Színpad művészi, alkotói munkájából. Ascher Oszkár, Surányi Ibolya, Jancsó Adrienne, Berek Kati, Sinkovits Imre, Latinovits Zoltán, Mensáros László „társasága” felemelő és ösztönző volt, majd a Péchy Blanka vezette bizottság nekem ítélte a szép magyar beszédért járó Kazinczy-díjat. Eközben a kiemelkedő beszédtechnika-tanár, Fischer Sándor és a zseniális Montagh Imre irányításával készültem a televíziós pályára. Negyvenkét évet töltöttem a kamerák előtt, ez ritka teljesítmény a médiavilágban, hiszen kilencven százalékban élő műsorokat vezettem, akár a napi híradókban, akár a napi televíziós programokban konferáltam. A legnagyobb ajándék a nézők barátsága, tisztelete, szeretete, jó emlékezete.

Végül a hetvenedik évhez érkezvén nem maradhat el a jó tanulság: a sok munka mögött biztos családi háttér kell. Negyven éve boldog házasságban élek, kreatív feleségem, két

sikeres gyermekem és két unokám színesítik a médián túli nyugalmas éveimet.

És ma milyen a világ? Az egykori, háború szabdalta Európa ma egységbe formi igyekszik, lehullt a vasfüggöny, eltűntek a fizikai határok, megnyílt a világ. Hihetetlen ezt megérni, élvezni annyi év után, hogy szabadok vagyunk. Hihetetlen, hogy túléltek a diktatúrát. És az is hihetetlen, hogy amilyen körülményekből indultam, részese lehettem a médiatörténelemnek. Hihetetlen, hogy annyi megpróbáltatás közepette szerény szereplője voltam egy korszak művészi sikereinek. Megérkezni egészségben a hetvenedik évhez, ez is felemelő érzés.

Nemsokára színpadra lépek egy irodalmi esten, és Tóth-Árpádot mondok. Önök nem lehetnek ott, e sorokat barátsággal küldöm.

.....a csönd-paplanú télben,
Nagy nyugalom évadját élem.
Érzem, az Isten gondol vélem.

Mint a bokrok setét bogyókkal,
A hó alatt zamatozókkal,
Megrakva szívem hűvös jókkal.

Hogy mire jókkal, majd megvállik,
Mire a hó gypja lemállik,
Újtavaszig vagy a halálig.

Fekszem megadva, békén, resten
S néz rám, át a végtelen esten
Tűnődve sorsomon, az Isten.

Kovács P. János

Horváth Alice

építészmérnök, építészettörténész (Újpest, 1941. július 5.)

Férjével, dr. Bereczky Lászlóval

Apám Nagyatádról, helyesebben Kisatádból, a város földművesek lakta utcájából származott, a nagyatádi ferences szerzetesek elemi iskolájában figyeltek fel arra, hogy ügyesen rajzol. Kőművesinasnak adták, majd felkerült Pestre, itt élő ácsmester nagybátyja nevelte és taníttatta, a Felső Építőipar-iskolán szerzett építőmesteri képesítést.

Anyám az első világháborút is megjárt újpesti hentesmester lánya volt, maga is hentesmester Újpesten. Családjával, sok munkával, polgári életet éltek. Mindent elvesztettek 1949 után.

Szüleimnek – anélkül hogy ezt valaha ki-mondták volna – soha nem volt olyan célja, olyan cselekedete, amit nem a családban gondolkodva, gyermekeikért dolgozva és küzdve valósítottak volna meg. És egyszerű ember létükre soha, a legnehezebb időkben sem, egyszer sem, szenvedéseik és félelmeik közepette sem egyetlen trágár vagy közönséges szó nem hagyta el az ajkukat.

Általános iskolai tanulmányaimat az újpesti Viola Utcai Általános Iskolában végeztem. Tanítóim, tanáraink és szüleim között semmilyen „ideológiai ellentét” nem volt. Hatalmas hazugság az, amit ma hallhatunk egyesektől, hogy „a kettős nevelés veszélye miatt szüleik nem mondták el az igazságot”. Akik erre hivatkoznak, azok szülei bolsevikok és ezért kiváltságos múltjukat, a hazugságnak a családokba való mérgező leszivárgását akarják mentetetni vagy letagadni. Gyerekfejjel pontosan tudtuk, mit kell teljesíteni, és a légkörből lehetett érezni azt, hogy az iskola tanáraink számára is egyfajta menedék volt.

1956 fényes napjaiban már gimnazista voltam. Mindig józanul gondolkodó szüleim – sok más emberrel együtt – azt remélték, hogy az oroszok kivonulnak Magyarországról, hiszen alig egy évvel azelőtt elhagyták Ausztriát. Egy héti tartott a remény, a lánctalpak soha nem felejthető dübörgése szétaposta ezt is. Ekkor már gimnazista voltam. Valamilyen rejtélyes okból az orosz tankok az újpesti Könyves Kálmán Fiúgimnáziumot és iskolámat, a vele szemközt lévő Kanizsay Dorottya leánygimnáziumot is porrá lötték, csodának számított, hogy néhány hónapig a félelmetes hírű újpesti pártbizottság (egyébként banknak épült) épületébe jártunk iskolába.

Az 1956-os csodának hamar vége lett. Emlékszem a kenyérért sorban állók hosszú soraira, a legéppuskázott, vérző áldozatokra, amint a lovas kocsi platóján sírva és jajgatva fekszenek, és a pékség kenyeres kocsijának lovai örült iramban száguldanak a közeli kórház felé. Emlékszem az 1957-ben újra eluralkodott rettegésre.

1959-ben felvettek az egyetemre. 1964-ben végeztem a Műegyetemből néhány évig kivált Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetemen. Szerencsés

időszak volt. Most, hogy ezeket írom, gondolok először arra, hogy a családban én voltam az első „diplomás”. Azt hiszem, erre mindannyian büszkék voltak, és úgy érezték, hogy ezzel megháláltam a szeretetüket. Apám álmai szerint építészmérnök lettem, de halálosan beteg anyám csak néhány héttel élte túl a Műegyetem 1964. szeptemberi diplomaosztását.

Kezdetől fogva érdekelt az építészet története és a műemlékvédelem. Kitűnő tanárim az ÉKME-n az érdeklődésemet meghatározó Pogány Frigyes, Balázs Éva, B. Szűcs Margit voltak, akiknek hatására diplomaterveimet is műemléki témából, a kispánai középkori várral kapcsolatban készítettem.

Pályám kezdetén neves professzoraim és kollégáim – Zádor Anna, Hildegard Dannenberg, Balogh Jolán, Entz Géza, Détsky Mihály, Komárik Dénes – útmutatásai nyomán a műemlékvédelem szorgalmas munkása voltam. Először, majdnem húsz éven át, rengeteg utazással gondoztam Nógrád, Tolna, Bács-Kiskun megye műemlékeit az akkor fénykorát élő Országos Műemléki Felügyelőségen. Majd Budapest műemlékeivel és történetükkel foglalkozhattam. Később, több mint tíz éven át, a műemlékvédelem munkájára igyekeztem tanítani építészhallgatókat a Budapesti Műszaki Egyetem Építészettörténeti és Elméleti Intézetének műemléki osztályán. Ennek vezetője voltam, amikor végül nyugdíjba küldtek és megszüntették az intézetet – hallomásom szerint mai utódja mint „tanszék” működik.

Korábban már családommal és néhány kollégámmal alapítottunk egy kis műemléki irodát, amely a „vakolatrétegek” precíz feltárása mellett az épület eredeti szellemének a kutatására, az építész és az építészettörténész hatékony együtt gondolkodására, együttműködésére és a szerkezetkímélő műemléki helyreállítás megvalósítására alapozza tevékenységét.

Az építészet történetéből műszaki egyetemi doktori, majd kandidátusi és bölcsészdoktori fokozatot szereztem. A Budapesti Műszaki Egyetem habilitált doktora lettem 1989-ben.

Tudományos munkásságom többek között a magyarországi reneszánsz építészet kutatására, egy magyar humanista főpap, Váradi Péter Bács várán elvégzett építkezéseinek kutatására, a XV. századi várépítés történetének emlékeire és egy XV. századi, Magyarországon őrzött építészkodez vizsgálataira irányult. Előadást tartottam Vicenzában, a C.I.S.A konferenciáján Palladio magyarországi levele kapcsán a magyarországi Palladio-hatás emlékeiről, a karlsruhei Technische Universität kollokviumán az antik hatások és a magyar klasszicizmus kapcsolatáról.

Rengeteg hazai építészeti emlékkal kerültem kapcsolatba munkám során, így a szécsényi kastéllyal és ferences templommal, a sziráki kastéllyal, a kecskeméti Naiv Művészek Múzeumával, a kalocsai székesegyházzal, érseki központtal és nagyszemináriummal, a hajósi kastéllyal, a cserhátsurányi, a maconkai, az egyházasdengelegi, a szentei, a hatvani templomokkal, a grábóci és a bajai görögkeleti templomokkal, a bajai zsinagógával, Veszprém belvárosának történeti épületeivel, a veszprémi Kapuváry-házzal, a budapesti Millenniumi Földalatti Vasúttal, a pesti Szent Erzsébet-templommal, Ausztriában Máriafalva (Mariasdorf) középkori templomával stb. Igyekeztem keletkezésüket, történetüket, sőt tervezéstörténetüket is megismerni, értékeiket megmenteni, emellett pedig építészettörténeti kiállítások sorának megterem-

tésével és írásaimmal szélesebb körben is megismertetni az építészettörténeti és műemléki értékeket.

Pályaválasztásom és munkám céljának kifejezésére az egyik első „művészévkönyv” kiváló tudós szereplőjétől, Andrásfalvy Bertalantól kell idéznem: *„...számomra a magyarság nem »ősök« kérdése, hanem a magyarság által létrehozott, megfogható, leírható művek, tárgyak és történelem vizsgálata. Mit és hogyan hozott létre 1100 év alatt? Milyen a magyar kultúra: gazdálkodásban, életmódban, hímzésben, táncban, mesében, ízlésben”* – és hozzátehetjük: építészetben.

Pályám során arra törekedtem, hogy segítsek restaurálni a magyar építészetnek az idővel dacoló értékeit, a lassan hamuvá váló emlékeket pedig az emlékezet számára megőrizni, dokumentálni.

Manapság kíváncsian szemlélem építész kortársaim munkáit: megjósolhatjuk-e, hogy melyik alkotásból válik „műemlék” száz év múltán?

Dr. Horváth Alice

Horváth György

művészettörténész (Debrecen, 1941. július 7.)

Nem hiszek a magántörténelemben és az oral historyként előadott – interpretált – valóságban. Csak a tények számítanak. Lássuk tehát ezeket!

Családi állapotom: nős; feleségem Horváth Györgyné, szül. Hardi Emília nyugdíjas pedagógus, szociológus. **Gyermekeink:** Miklós és Annamária.

Tanulmányaim: általános iskolai tanulmányok (Kehida – 1947–1948-ban „római katolikus elemi népiskola”, 1948–1955-ben „állami általános iskola”), majd gimnáziumi érettségi (Zalaegerszeg, Zrínyi Miklós Gimnázium, 1959) után az Eötvös Loránd Tudományegyetemre jártam (1960-tól 1965-ig,

művészettörténet és történelem szakra). Diplomám tanúsága szerint művészettörténész és történelem szakos középiskolai tanár vagyok.

Munkahelyeim: 1965. július 1-jétől 1980. június 30-ig a Magyar Nemzet belső munkatársa, képzőművészeti szakírója voltam. 1980. július 1-jétől 1987 december 31-ig a Művelődési Minisztérium képzőművészeti osztályát vezettem. 1988. január 1-jétől 2009. május 31-ig a Magyar Nemzeti Galéria általános főigazgató-helyetteseként dolgoztam. 2009. június 1-jétől 2010. november 30-ig főmuzeológusként dolgoztam Magyar Nemzeti Galériában.

Szakmai tevékenységem: Érdeklődésemet egyetemista korom óta a XX. századi s ezen belül döntő súllyal az élő, a kortárs képzőművészet kötötte le. Munkahelyeimet mindig úgy törekedtem megválasztani, hogy ottani tennivalóim egybeessenek ezzel az időbeli és szakmabeli szegmensekkel. **Szakmai elismerések, kitüntetések:** 1980-ban Munkácsy-díjat, 2007-ben Móra Ferenc-díjat kaptam.

*

Pályám kezdetén, újságíróként, művészeti kritikusként a művészek és az alkotások minél alaposabb megismerését és elemzését, majd a lehető legkihívatóbb megismertetését és népszerűsítését tartottam hivatásomnak. Ebben az időszakban majdnem minden kiállítást és új köztéri művet megnéztem, számtalan műteremben jártam, rengeteget olvastam és írtam – publikációim számosabbik fele (ezernyi újságcikk mellett tanulmányok és könyvek) ebben az időben látott napvilágot. A művészet és az alkotómunka megismerésében és interpretálásában elsősorban a képzőművészeti műfajok – a festészet, a grafika, a szobrászat – vonzottak. Korlátot azonban nem szívesen vontam magam köré: örömmel ismerkedtem meg más műfajokkal is – az építészettől a kerámiáig, a művészi fotográfiától a tipográfiáig és a nyomtatástörténetig sok dolog foglalkoztatott. Írtam is róluk, ha alkalom adódott. Sőt a nyomdászatot – a lap alkalmi tördelőszerkesztőjeként – „testközelből” és nagy örömmel meg is tapasztaltam.

*

A következő életszakaszban, amikor meghívást kaptam a Művelődési Minisztérium képzőművészeti osztályának vezetésére, a szervezés felé fordult az érdeklődésem. A Művelődési Minisztériumban a képzőművészeti osztály feladatai közül kezdetben a terület igazgatásának teljes átszervezésén volt a hangsúly. Ez az új jogszabályok szakmai háttérének kialakítását, majd ennek hivatalos elfogadása után a joganyag (törvényerejű rendelet, minisztertanácsi rendelet, több miniszteri rendelet és számos új szabályzat) megfogalmazását, belső, majd külső – államigazgatási – egyeztetését, végül ezek bevezetését jelentette. Munkámat – visszatekintve – nem érzem haszon nélkül valónak. Eredményeként sikerült kiiktatni a hivatalokat és az államigazgatási határozatokat a művészet és a művészek életéből, végre megalakítani egy csomó alkotóközösséget. Ezek a közigazgatási és szervezési feladatok természetesen alaposan igénybe vették az időmet, az időhiány pedig visszafogta a publikációs tevékenységemet. „Szenvedélyeim” egy részét: a kiállításra járást, a műtermi látogatást, az olvasást megtartottam – közleményeim számát azonban visszafogtam. A nyolcvanas évek közepétől már csak a „működtetés” volt a dolgom. Ezt azonban kevésnek gondoltam, s ezért új feladatot kerestem, és találtam – a Magyar Nemzeti Galériában.

*

A Magyar Nemzeti Galériában huszonegy éven át a „második ember” szerepét töltöttem be. Az MNG szervezeti és működési szabályzata szerint munkaköröm a főigazgató szükség szerinti helyettesítése, feladatainak alkalmi

vagy tartós átvétele volt. Ezenfelül állandó teendőim közé tartozott a Magyar Nemzeti Galéria munkájában a „teljes körű szabályszerűség és a jogszerűség” biztosítása, a szabályzatok megalkotása és betartásuk ellenőrzése, a szervezési ügyek és a szolgáltatások irányítása. Kivettem részemet a múzeum szakmai feladataiból és azok irányításából is, például a kiállítások szervezéséből és rendezéséből, a műtárgybeszerzés ügyeiből, továbbá irányítottam a művek kölcsönadásával és kölcsönvételével összefüggő feladatokat, a könyvtár és a dokumentumtár tevékenységét, szerveztem külkapcsolatainkat. Közben újra írni kezdtem. Könyveim állandó szerzőtársa Borsos Mihály fotográfus. Közös munkáinkat, több más közt az *Expositio* címmel kiadott művészportré-köteteket és a *Magyarország rejtett kincsei* című országjáró „műemlékes” könyvet mind a ketten egyforma örömmel valljuk a magunkénak.

*

Főmuzeológusként kevesebb lett a terhem, többet foglalkozhattam tehát kutatással.

E téren több dolog is foglalkoztat. Témáim a mesterek és tanítványok viszonyrendszerében a tudás átadásának és meghaladásának rítusaitól az általam kutatott életművek, korszakok és tendenciák folyamatainak felderítésén át a művészet javát szolgáló – vagy kárát okozó – intézményrendszer működésének forrásos feltárásáig terjednek.

*

Mostanában az 1952-ben alapított, majd a kilencvenes évek elején megszüntetett Képzőművészeti Alap (később Művészeti Alap), illetve – szélesebb összefüggésben – a művészeti élet finanszírozására szolgáló források és intézmények történetének, sorsának feltárásán, továbbá – részben ezzel összefüggésben – egy, a „közületi megbízások” alapján született művészeti alkotásokról és azok állapotáról készülő adatbázis összeállításán dolgozom.

Mesterházi Márton

dramaturg (Budapest, 1941. július 7.)

Az ELTE magyar–angol–francia szakán szereztem diplomát. „Kisdoktori” dolgozatomat (Shelley-ről) 1965-ben, majd a kandidátusit (O’Casey-ről) védtem meg.

1964-től 2004-ig voltam a Magyar Rádió dramaturgja, irodalmi szerkesztője. Francia, jugoszlávai (amíg volt), görög és latin hangjátékokat, színpadi adaptációkat fordítottam és vittem stúdióba. Ambícióm volt a BBC legjobb hangjátékainak átvétele. Samuel Beckett, Tom Stoppard, Dylan Thomas, Harold Pinter, John Arden, Don Haworth, Giles Cooper, Stewart Parker, John Mortimer, Howard Barker, Rhys Adrian, Arnold Wesker, Steve Walker, Richard Nelson magyar bemutatására büszke vagyok. Annál is inkább, mert ezáltal kitűnő műfordítók (Vajda Miklós, Papp Zoltán, Bartos Tibor, Elbert János, Réz Ádám, Göncz Árpád, Gergely Ágnes, Rakovszky Zsuzsa) kontrollszerkesztője lehettem. Magyar hangjátékíróim: Kertész Ákos, Maróti Lajos, Lázár Ervin, Tamás Menyhért, Spiró György, Vathy Zsuzsa, Bikácsy Gergely, Németh Ákos, Tandori Dezső.

A műhely nagy vállalkozása volt a *Világszínház* (1975–84, 135 adás, köztük pl. Webster-, Corneille-, Molière-, Byron-, Vigny-, Shelley-, Synge-, O’Casey-ösbemutatók).

Megbízott előadóként tanítottam írói drámatörténetet a pesti bölcsészkaron, műfordítást a Debreceni Egyetemen. Aztán az intézmények fize-

tésképtelenné váltak, magam pedig (izomdisztrófia miatt) közlekedésképtelenné.

Könyv alakban megjelent fordításaimat helyhiányában nem fogom pontosan adatolni, íme a fontosabbak: A. J. Toynbee (1971); J. Arden (1979); I. McEwan (1984); D. Hare (1989); B. Friel (1990); S. Barry (2003) W. B. Yeats (2004). A Nagyvilág fo-

lyóiratnak 1970 óta készítek recenziókat, tanulmányokat, rövid és terjedelmes fordításokat (pl. Chr. Hampton, A. Kopit, S. Rushdie, J. McGahern, W. Golding, W. Soyinka, J. Crace, H. Brenton – D. Hare, A. Burgess, G. Roy). Fordítottam nem kevés hang- és dokumentumjátékot is, bár saját műhelyben nem nyomultam (H. Fielding: *A tragédiák tragédiája*, 1969, A. Kopit 1981, H. Barker 1988, W. Soyinka: *Óriások, ha játszanak*, 1989, D. Mamet 1994, P. Fallon: *Diarmuid és Grania*, 1995). Asztalfiókomban is vannak írói drámafordítások: S. Barry, H. Leonard, A. Gregory, T. Murphy, S. O’Casey.

Van két bolti forgalomba nem került (ám olvasásra méltó) saját könyvem: *A térhatású rádiózás* (Ujházy Lászlóval, 1975); *A BBC rádiószínháza* (1978). Kissé éretlen kismonográfiám, a *Sean O’Casey világa* (1983). Miklós öcsémmel sajtó alá rendeztük apánk, Mesterházi Lajos *Visszaemlékezéseit* (1984). Az írói dráma iránti egyre erősebb elkötelezettségemet jelzi a J. M. Synge-drámakötet (válogatás, utószó 1986). Érett, komoly monográfia a

Sean O'Casey Magyarországon 1926–1986 (1993). Kiadói fiaskó miatt semmi figyelmet nem keltett W. B. Yeats *A csontok álmodása* című drámakötete (válogatás, jegyzetek, utószó, 2004). Legjobban megírt munkám az *Ír ember színpadon* (2006).

Önálló drámai alkotásnak tekintem a következőket: *Séta Thuküidésszel a szicíliai háború színterein* (Magyar Rádió 2000), *Mata Hari* (groteszk operalibrettó, MR 2004, olvasható a Liget folyóiratban), *Hérodotosz: A görög-perzsa háború* (próza-musical MR 2005), *Azt üzente!* (groteszk történelmi játék Denis Johnston eszméje alapján, Liget, 2008). Utóbbi folyóiratnak rendszeresen küldök kisebb-nagyobb írásokat.

Két különösen sűrű, formatív szakasz volt életemben: az önerős társasház-építkezés (1964–67), ahol minden segédmunkát mi végeztünk, és a BBC drámai osztályán töltött öt hónap (1975, igen szerény ösztöndíjjal).

Ennyi a hivatalos rész. Nem olyan diadalmas, mint amilyennek látszik.

Majdnem minden munkám észrevétlen maradt. A hangjáték nagy hatású, kritikai figyelemmel kísért műfaj volt, mikor beszálltam művelői közé – most megtűrt „tartalom” egy közönyös gépezetben. Viszont szép volt az a negyven év, amit a hangjátékcsinálók csapatában eltöltöttem.

Szépek voltak a magánéveim is. 1962 óta élek Ágnessel, feleségemmel (magyar–angol–oroszlakos tanárnő). Gyermekünk: Mónika (költő, műfordító), Gábor (zenekritikus).

Miattuk aggódok, ha a jövőre gondolok. Mit csinál majd magával ez a világ, melynek annyi szép és annyi ocsmány arca van? Mire jut ez az ország („mert szeretem, hön szeretem, imádom...” – lehet folytatni), melynek urai – amióta élek – engedik meggyűlni a bajt (nyugdíjrendszer, egészségügy, cigány/roma-ügy, MÁV...)?

Magam miatt miért aggódnék?...

Mesterházi Márton.

Péntek János

nyelvész, etnográfus (Körösfő – ma: Románia –, 1941. július 7.)

Az ismert kalotaszegi faluban, Körösfőn születtem, észak-erdélyiként magyar állampolgárnak. Az országhatár akkor éppen – először a történelemben – ott húzódott, a falu határában. A helyzet kivételessége mintha már előre jelezte volna a történelmi bizonytalanságot. 1940 őszén, az éppen kitört háború küszöbén ujjongva ünnepelték az álomszerű változást, hogy ebbe az országút mentén fekvő, színmagyar faluba bevonulnak a magyarok. Aztán – miután a *Kalotaszegi madonna* forgatása is megtörtént, a falu teljes részvételével – életem első emlékeiként, újabb, hosszabb vonulásokat figyelhettem a kapu mögöl: az országúton előbb „fölfelé” vonultak a németek, aztán „lefelé” vonultak az oroszok, majd ismét „fölfelé” vo-

nultak a hadifoglyok (csak jóval később tanultam meg, hogy a körösfői „fölfelé” a kelet, a „lefelé” a nyugat). Az oroszok a kapu mögé, a házukba is bejöttek, le is telepedtek néhány hétre az udvarunkba, de akkor ezzel ők mentettek meg bennünket attól, hogy portánkat is, mint a falu többi részét, kifosszák a szomszéd falubeli románok. Aztán 1945 nyarán hazakerült a háborúból apám. Egy ideig még folytatódott a vonulás: a keletre menetelő hadifoglyok után napokig vonultak az alföldi sűrű marhák, ők bizonyára a hadikárpótláshoz tartoztak.

Ezek az első emlékfoszlányok számomra is az eszmélés kezdetét és – mint utólag kiderült – a század legnagyobb történelmi fordulatát jelentették. Azt akkor még kisgyermekként egyáltalán nem éreztem, hogy magyar világból román világba kerültünk, bizonyára azért nem, mert az otthoni világ továbbra is megmaradt magyarnak. A románnal akkor ismerkedtem meg, amikor innen is el kellett szakadnom.

A közösség történelmi traumáját akkor és még később sem érzékeltem: saját személyes és családi traumáink voltak a közeli és igazán fájdalmasak. Innen kellett elindulni, hogy aztán saját családomban, gyermekeimben, tanítványaimban teljesedjék ki az életem. Ehhez tanulmányaim segítettek hozzá Nagyváradon, ahová gimnáziumba kerülhettem, és Kolozsváron, ahol az egyetemen tanulhattam. És taníthattam 43 éven át leendő tanárokat, költőket, írókat, és taníthatok még mindig, státuson kívül, de belül a szakmai családon, az egyetemi tanszéken, amelynek 1990 után 33 szemeszteren át vezetője, átszervezője lehettem. Itt élek több mint ötven éve, ebben a nyugtalan és néha nyugtalanító, régi és mindig változó városban. Nagyon a magaménak érzem, otthonosnak és otthonomnak, mint Erdély más tájait is. A napi munkám ma is több helyhez köt: a tanszéki szobámhoz, az Akadémia helyi területi bizottsága székházához, a Nyilas Misi Tehetségtámogató Egyesülethez, az Erdélyi Múzeum-Egyesülethez. Jóval távolabb másik intézményem, Sepsiszentgyörgyön van az irodája az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetségének.

Jellegzetes kelet-európai sors, hogy pályám egyetlen szakmai műhelyhez kapcsolódik, a magyar nyelvészet kolozsvári műhelyéhez. Az itt folyó kutatások századunk második felében már nem voltak újak, de folyamatosan megújultak, regionálisak voltak, de nem voltak provinciálisak. Elkerülték a kisebbségi magyarságtudományban néha érzékelhető dilettantizmust vagy a szintén gyanús polihisztorkodást. Egyszerre tettek eleget a nemzeti közösség elvárásainak és a szakmai követelményeknek. Hagyománymentés is volt mindez, de a beszélők nyelvi tudatát, méltóságát és hűségét is erősítette azzal, hogy rögzítette és feldolgozta a régi erdélyi nyelv és a mai nyelvjárástok értékeit. 1990 előtt munkánk jó része a Kriterion Kiadónál jelenhetett meg.

Számomra mindig fontos volt az, hogy tanár vagyok, hogy oktathatok. Tanítványaim legnagyobb része szintén tanár lett, nincs is talán olyan iskola Erdélyben, ahol ne találkozhatnánk velük. A gyermekeim és a tanítványaim, később fiatal kollégáim jelentették és jelentik életem igazi értelmét. Azt hiszem, minden, kutatással foglalkozó kollégának fontos tapasztalata, hogy bizonyos gondolatoknak, eredményeknek az ismételt megbeszélése sokat segít a továbbgondolásban, a logikusabb megfogalmazásban. Szakmai pályám egyik nagy ajándéka, hogy erre mindig megvolt a lehetőségem, mint ahogy önellenőrzésként most is nagyon fontos tanítványaim, munkatársaim véleménye.

Életem nagy és szép, maradandó élményei emberiek és szellemiek. A szellemi találkozások és az emberi találkozások, a közös kirándulások, az utazások, a viták és beszélgetések, a gyöttrődések és döntések, a szövegek, olvasmányok, a folyamatos feltöltődés – ezek az élet igazi ajándékai. Akiket közelieknek tekinthettem, barátaimnak, azokban nem csalódtam. Az embereket, az emberit szeretem, nem a mítoszokat. A „nagy” emberek, akikkel találkozhattam, számomra azért maradhattak „nagyok”, mert közvetlennek, emberinek éreztem őket.

Életünk következő „történelmi fordulata”, 1989 után a rám háruló vezetői szerep és menedzseri feladat nem kedvezett saját szakmai munkámnak. Azt is mondhatnám, hogy személyes szakmai tájékozódásomban nem ért váratlanul az, amit a változás utáni helyzet lehetővé tett. Tudtam, hogy saját témáimban, szakterületemen merre kell indulnom. A tanszék gondjaival, sokféle közéleti elkötelezettséggel az idő volt kevesebb, amelyet erre szánhattam. Amikor munkáimról kell számot adnom, legalább annyi az adósságom, mint amennyit elvégezhettem.

Ahol én élek, a nyelv helyzete, sorsa érthetően foglalkoztatja, nyugtalanítja az egész közösséget. Annak pedig, aki ilyesmivel foglalkozik, számolnia kell a közéleti szereppel, az ezzel járó nyilvánossággal. Lehet, a hetven év miatt is van, hogy – néha úgy érzem – figyelnek arra, amit mondok, igénylik a véleményemet. Erre, a véleménymondásra, azok az intézmények és testületek is köteleznek, amelyeket adott helyzetekben képviselek, és amelyeknek az a dolguk, hogy a közösség ügyeit szolgálják. A nyelvhasználati kérdéseken kívül tanári kötődésem miatt foglalkoztat az erdélyi magyar oktatás helyzete. Ez határozza meg, milyen becsülete van és lesz a jövőben a tudásnak, az iskolázottságnak, lesznek-e művelői és oktatói a különböző szaktudományoknak, érvényesülhetnek-e vagy elkallódnak, esetleg külföldön keresik helyüket a tehetségek.

Az az értékelés, amely az engem eddig ért elismerésekben fejeződik ki, elsősorban nem személyemnek, szakmai eredményeimnek szól, hanem a helynek, a témáknak, a szakmai és a tágabb közösségnek. Sok tekintetben egyedül maradtam saját nemzedékemből, ezért is kellett és kell többet vállalnom, jóval nagyobb (szak)területen, szélesebb körű elkötelezettséggel, mint amennyit jól, jó lelkiismerettel el lehet végezni. Az elismerést sok esetben magam is inkább elvárásként értelmeztem, mint például, amikor már 1990 májusában tiszteletbeli tagjává választott a Magyar Néprajzi Társaság, aztán később a Magyar Nyelvtudományi Társaság, vagy amikor 1996-ban szinte egy időben lettem alelnöke a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaságnak és erdélyi társelnöke az Anyanyelvi Konferenciának. Megtisztelő volt számomra a Lőrincze-díj, később a Lotz János-émlékérem vagy a Kemény Zsigmond-díj. Nagy segítséget jelentett, szakmailag is, a szegedi vendégtanársággal, a Széchenyi Professzori Ösztöndíj. Erdélyben sokat jelentett a Kriterion-koszorú, majd az, hogy tiszteletbeli tagjává és alelnökévé választott az Erdélyi Múzeum-Egyesület. De egyéb hasonló erdélyi szerepeimben is egyszerre érzem a megbecsülést és a rám kirótt feladatokat, a napi munkát, a közszolgálatot. Mindennél kitüntetőbb volt az MTA külső tagsága 2004-ben. Akkor még nem tudhattam, hogy ehhez kapcsolódik majd a következő, szintén rendkívül megtisztelő, mostani mindennapjaimat meghatározó új feladat. Az erdélyi külső tagok és külső köztisztületi tagok bizal-

mából első elnöke lettem az Akadémia 2007-ben megalakult kolozsvári területi bizottságának.

Most azon gondolkodom, érdemes-e visszatérnem ahhoz a státusomhoz, amelybe annak idején beleszülettem: a magyar állampolgársághoz. A történe-
seken ez már nem változtat, csak szimbolikus keretbe fogná az egézet.

Pentek János

Meszléry Judit

színész (Budapest, 1941. július 8.)

Az első elemi apácáknál végeztem, és valami kerti ünnepélyen édesanyámat rábeszélétek, hogy Szent Annaként haljon meg egy bibliai jelenetben. Én mint kisangyal és néző olyan igaznak, mélynek éltem meg, ugyanakkor tudtam hogy nem a valóság, hogy megkaptam a színészség lényegét, csak nem tudtam róla.

A főiskolára harmadszorra vettek csak fel, mert akkor találkoztam Mensáros Lászlóval, aki éppen egy szövegraktárban volt akkor segédmunkás, akivel együtt verseltünk, kocsmáztunk, templomba jártunk, meggyóntuk előző napi bűneinket, és visszahozta nekem a csodát.

Hát így lettem színész.

Meszléry Judit

Sultz Sándor: Igézet

Hegedűs Imre János

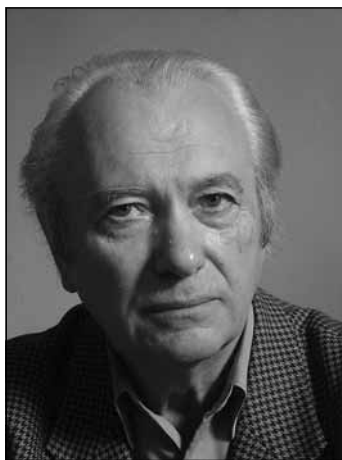
író, irodalomtörténész (Székelyhidegkút – ma: Románia –, 1941. július 9.)

HATÁR, HATÁR, HATÁR!...

Négy évig tartott a káprázat, akkor születtem én, negyvenben fogantam, negyvenegyben jöttem a világra, negyvennégyből őrzöm az első emléképem, emberi eszmélkedésem kristálydarabját, bukolikus pásztorjátékát.

A HATÁR leszelte kicsi falum, Székelyhidegkút határának néhány dűlőjét, az asszonyok átjártak sarjút gereblyézni Dél-Erdélybe, a férfiak lépést sem hőköltek sok évszázados foglalkozásuktól: őrizték a HATÁRT, csakhogy most már nem a keletit, hanem ezt a belsőt, a szike vágta sebet, s közben szántottak, vetettek, boronáltak, volt két gazda, Kecskés Lőrinc és Gyerkó József, akik, ha beleakasztották Magyarországon az ekéjüket a földbe, megfordulni a keskeny parcella végén már csak Romániában tudtak.

Egy beretvaéles dombgerincen történt a bukolikus eset, életem első és mind mostanáig legfontosabb eseménye, amelyik a memóriában-léleken egyaránt örökre megmaradt. Vásárnap volt, és mi, anyám és a gyerekek, zománcos ételhordóban ebédet vittünk honvéd-határőr apánknak arra a bizonyos bércre. Miközben ő, eldőlvé a kankalinos kaszálón, jóízűen falatozott, nővéreimmel helytelenkedve, bévertük szülénk katonasapkáját Romániába. Szuszogva, lihegve, minket szidalmazva hozta ki a kökénybokros ciheresből a csákót, s – akárha Egyip-

tomból, a szolgaság házából tért volna meg – mennydörögve méltatlankodott, prüszkölt, zsémbelt reánk.

Hároméves koromig több történt velem, mint...

A szabadság diadala, a felnőttekről ránk ragadt örömmámor, a „mi is emberek vagyunk” boldogsága csak ahhoz az éteri erőhöz hasonlítható,

amit a csillagászok kozmikus energiának neveznek. Azt éreztük, hogy a fény, a világosság győzött a sötétség, a homály, a gonosz felett. A babiloni rabságból kiszabadult zsidók örülhettek így, ez az öröm volt a mi boldogsághormonunk, ez volt a mi pozitív stresszünk, persze nem így neveztük, egyáltalán megnevezni sem tudtuk, hisz úgy éltünk, mint az idahegyi pásztorok, azt mondtuk, „végre magyar világ van, végre béjöttek a magyarok, s felszabadítottak”.

Nincs nagyobb világtörténelmi esemény, mint egy nép felszabadulása!

Keresztelő keresztelőt követett a faluban, soha olyan magas népszaporulat nem volt, mint akkor, a majálisok, a szüreti bálók, a farsangi mulatságok összeértek, a hegedű édes hangját, a cimbalom pengését őrzöm a fülemben, pedig háború volt akkor a nagyvilágban, mégis, mégis hallom, ma is hallom a nótát: „Zöld ablakban piros-fehér virág...”

Ez az eltelt hetven évem legnagyobb eseménye. A boldog öntudatlanságot egy saját készítményű szavam

is őrzi. Nehéz volt kiejteni két-három éves koromban a szót: Románia, ezért ha ijesztgetni akartam a nagyokat, azt mondtam: „Ejbujdosok Mádidába!”

*

Aztán megismertem a HATÁR másikat jelentését is, amikor nem a szabadságot, hanem a rácsot, a rab-
ságot, a retorziót, a labirintust, a frusztrációt, a depressziót jelentette-eredményezte.

Hatévesen eltévedtem a székelyrakai erdőrengetegben, apám megtalált, s a legbonyolultabb elágazásnál megfaragott egy szóke bükkfát, aztán neki-
térdepelve tintaceruzával ráírta: HATÁR. Elvétette az írást, az R-nek a lábát-fejét hátul rakta. Kentaur-betű. MENE TEKEL... Bevésődött, mintha tűzzel égették volna. Éjszakai virrasztások lármafája ma is a megfaragott, sebzett bükkfa.

Azt mondják, eltévedni igazán csak a felnőttek tudnak. A gyerekeket mindig kivezetik a labirintusból a jó szellemek.

*

A bolsevizmussal dúsított román sovinizmus nem tűrt meg még a szolgaság földjén sem, s mi, néhány hónapos emigránsok – 1984-ben (az orwelli évben!) –, arccal a december végi szélnek, hófúvásnak feszülve, Nickelsdorf-Hegyeshalom HATÁR-átkelőnél vártunk egy autót, vártunk egy kedves, rokon fiatalasszonyt, aki ötéves, túsznak visszatartott kislányunkat áthozta Ausztriába.

Ez volt az iszony. Ez a VASFÜG-GÖNY-HATÁR! Apám telefonon könyörgött még Budapestről, jöjjünk el a sorompóig, öleljen meg legalább, mit sem tudott szegény a senki földjéről, a határsávról, a szögesdrótról, az őrtornyokról.

*

Aztán... Aztán a hazalátogatásokkal csak gyűltek, szaporodtak a HATÁR-komplexusok. A kezdet kezdetétől keresztény, az örök időktől egy helyben lakó, őshonos román nemzet híres forradalma után, még 1993-ban is úgy kobozták el a vámosok Dosztojevskij *Bűn és bűnhődés* című regényét Biharkeresztesnél, mint horthy-
ta író reakciós munkáját.

*

Legmélyebbre akkor vágott rajtam csontig ható sebet a HATÁR, amikor ellopták egyik vasútállomáson az osztrák útlevelém, és nagyváradi asztalosmester barátom hatalmas, ortodox díszítésű csigalépcsőt csinált meg ajándékba egy nyugdíjazott tábormoknak, hogy átengedjen engem a HATÁRON.

*

Halál-HATÁR! Emiatt kezdtem hatvanéves koromban írni. A HATÁR volt korbácsos tanítómesterem. Így lettem minden korbácsos tanítómesterem. Így lettem minden korbácsos tanítómesterem. Így lettem minden korbácsos tanítómesterem. Így lettem minden korbácsos tanítómesterem. Így lettem minden korbácsos tanítómesterem.

Első könyvem címe: *Körfolyosó* (2003). Eger várának híres katakombáit neveztem meg vele. Azokon keresztül csoportosította újra seregét Dobó, azt a látszatot keltve, hogy erős sereg védi a várat. A Zwingert is jeleztem a szóval, amiről a drezdai híres képtár kapta a nevét; a vízárkok és a várfal közötti kör alakú részt hívták így a németek a középkorban, de számomra a magam alkotta katakomba-körfolyosót jelentette, ahol a vakondok konokságával őriztem meg – a magam alkotta két HATÁR közt –, idegen földön, otthoni világomat.

*

Krédóval sem maradtam adós, *A néma esküje* (2004) című visszaemlékezésemben fogadtam örök hűtelen-hűséget a Székelyföldnek, amelyet elhagytam.

*

Aztán vissza az imaginárius térbe és időbe. Benedek Elek szellemarca kísértett, riasztott, sokkolt. Róla, a hűség és kitartás bajnokáról kellett monográfiát írnom, nekem, a hűtelen-hűségesnek (Benedek Elek, 2006, 2009). Pontosan hetven évet élt!

Zwingen. Kényszerít. Terel. Bezár. Gyóz. Véghez visz.

Ennyivel szolgáltam a szülőföldet. Elek apó meséiben három nap egy esztendő. Akkor kapja a kiskondás a bért.

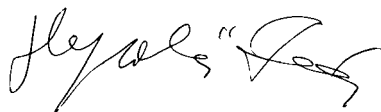
Nálam harminc évből állt egy esztendő. Legszebb bérem: a munka.

És a remény, hogy nem lesz HATÁR.

Csak Schengen, Schengen és Schengen! Térben és időben!

Aveburytól Etelközig.

Aztán még az se!

Ágh Attila

politológus (Budapest, 1941. július 15.)

Rövid közéleti üzenet. Hetven év alatt sokat változik az ember körül a világ. Visszatekintve talán túl sokat is, és túl gyakran is. Az 1941-ben született nemzedék számára a felnőtté válás és a tudatos életvitel kezdete az ötvenes évek végére esik. Ez számomra 1959-ben egy csodálatos fordulattal kezdődött: „x-es” származásom ellenére felvettek az egyetemre. Ez az ügy, az x-es származás már jelzi, hogy milyen nehéz a generációk közötti párbeszéd, hiszen a korok jól-rosszul túllépnek egymáson, és az egymást követő változásokkal az evidenciák is csak azokban maradnak meg, akik megélték azt a korszakot. A mi generációnk legalább három világot, három különböző társadalmi rendszert élt meg, s ezért háromféle evidenciát őrzünk és értünk meg. Úgy gondolom,

hogy kegyetlenül kemény körülmények között ugyan, de az ember mégiscsak alakítja a saját sorsát, és a mi nemzedékünk is legalább kétszer megpróbált újra megkapaszkodni a történelem sodrásában, az ötvenes és a kilencvenes években is. A magam részéről mindvégig aktív szerepet próbáltam játszani a közéletben, és ez még ma is tart. Egyetemista koromban kapcsolódtam be a közéleti vitákba, a legaktívabb 1987 és 1989 között voltam, amikor megkísértett a politikai pálya, de a kilencvenes évek legelején visszatértem az elemzések világába.

A magántörténelmem körvonalai: a nehéz indulás után számomra a legzűrösebb időszak az ötvenes években volt, amikor Budapestről vidékre sodort polgárgyerekként, a belvárosi jólétből a kemény éhezésbe zuhant kiskamaszként megpróbáltam visszaintegrálódni a társadalomba. Budapestre visszaló-

pózva sok segítséget kaptam az anyai nagyszülőktől, de így is végigdolgoztam a középiskolai éveket, és túl korán váltam felnőtté. Kamaszszerelemnek pedig ott volt a matematika. Hamar kiderült, hogy van tehetségem hozzá, s ez nemcsak önbizalmat adott, hanem egy baráti társaságba is elvezetett, s legszebb emlékeim ebből a korszakból a matematikus kortársakkal kötött barátságok. Akkor a Középiskolai Matematikai Lapok volt számomra a legizgalmasabb olvasmány, és buzgón készültem a matematikusi pályára. Néha még most is elmerengek azon, hogy talán jobb lett volna a békés matematikuspálya, ahol minden biztos és kiszámítható. De a történelem által kibillentett élet más pályára lökött, mivel egyre inkább az érdekelt, hogy miért ilyen körülöttem a világ. Így kezdődött a társadalomtudományi érdeklődésem, és az Eötvös gimnáziumból a tanárain némi megdöbbenésére az ELTE bölcsészka felé vettem az irányt.

A magántörténelmem gerincét mindvégig az egyetemi kapcsolatok adják. 1964-ben az ELTE bölcsészkarán filozófiából és történelemből diplomáztam, 1967-ben Nancy-ban a Centre Européen Universitaire de Nancy egyetemi központban doktorátust szereztem közgazdaságtanból és európai tudományokból. 1968–69-ben Moszkvában, a Filozófiai Intézetben töltöttem egy évet. 1971-ben lettem a filozófiai tudományok kandidátusa és 1978-ben a doktora. Több egyetemen voltam hosszú időn át vendégprofesszor, kezdve Dar-es Salaammal és végezve Aarhusszal, de közben ott volt tartósan New Delhi és Bécs, s rövidebb időre Mexico City, Los Angeles, Pretoria és Sydney is. A kutatói pályám már az egyetemi évek alatt megkezdődött számos publikációval. Ötven év alatt megírtam egy fél könyvtárat, sok idegen nyelvű publikációval. Ebben folytonosság van az életemben, ami önmagában véve is egy újabb csoda, hiszen viszonylagos függetlenséggel társadalomtudományi kutató és közéleti ember lenni az utóbbi ötven évben elég sok kitartást és makacsságot kívánt meg. Az utóbbi évtizedben főleg az Európai Unióval és a hazai alkalmazkodással foglalkoztam. Éveken keresztül irányítottam egy kutatási programot a magyar uniós elnökség előkészítésére, a spanyol és belga csoportos elnökség keretein belül. Ebből eddig öt nemzetközi kötet született angol nyelven, és még nincs vége.

Az utazás vált számomra a legfőbb szórakozássá, hobbivá. Már a hetvenes években nekivágtam Európának, s a hivatalos utakon és az egyetemi kapcsolatokon túlmenően is, ha csak tehettem, utazgattam és felfedeztem magamnak a világot. Beutaztam Európát, még a szovjet időkben Oroszországot, a Kaukázust és Közép-Ázsiát. A hetvenes évek végén adódott Kelet- és Dél-Afrika, majd a nyolcvanas években Ázsia – India, Kína és Japán –, a hivatalos utakon pedig Kanada és az Egyesült Államok. Már a kezdet kezdetén, 1981-ben elkövettem egy könyvet a korai civilizációkról, ami nagy példányszámban fogyott el, ennyiben messze a legsikeresebb könyvemnek tekinthető. A kilencvenes években már inkább Latin-Amerika volt a felfedezés tárgya, sok-sok más korábbi tethelyre való örvendetes visszautazással. A 2000-es években egy baráti társasággal „meghódítottuk” Thaiföldet, Kambodzsát, Burmát, Laoszt, Vietnámot és Malajziát, s 2011 elején már vár bennünket a Fülöp-szigetek. A 2000-es évek utazásai a civilizációkról való színes leírások hobbijához is visszatérést jelentettek, mert sorra jelentek meg a szép, színes könyvek a fenti országokról, ame-

lyekben társszerzőként az én részem volt a történelem és a kultúra bemutatása, főleg a buddhizmus oldaláról.

1990-ben megalapítottam a politikatudományi tanszéket az akkori Közgázon. 2011 nyarán innen megyek nyugdíjba, nagyon morgolódva, mert el sem tudom képzelni a nyüzsgésmentes nyugdíjaséletet. Folytatni és újra kezdeni kell.

Medveczky Ádám

karmester (Budapest, 1941. július 15.)

1945 februárjában a „malenkij robot” áldozata lett.

Szüleim révén már megszületésemmel magamba foglaltam a Kárpát-medencét: Apám családja Léváról származott, Édesanyám Hunyad megyéből jött. A Medveczky család egy Árva megyéből származó régi nemesi família.

Gyermekeivéimet a legpoétikusabb Ferencváros, majd a leghírhedtebb „Chicago” (a Keleti pályaudvar környéke) vette körül. Mint született „franzstadti”, húszéves koromig minden Ferencváros-meccsen kint voltam.

Én a hetven évet (és ez egész életet) adománynak fogom fel. Olyan lehetőségnek, amellyel élni kell és nem visszaélni. Sok ez az idő, vagy kevés? Ez nézőpont kérdése.

Ezt a megtisztelő felkérést nem arra használnám fel, hogy epilógust írjak. Az önmagukról könyvet írókhoz sem szeretnék csatlakozni, pontosan azért, mert az nagyon nagy kitárulkozást kívánna, amire képtelen vagyok.

Hívó vagyok és nemzeti érzelmű, pozitív gondolkodású, sötét korszakokban, bántó szélvészükben is így tudtam megkapaszkodni.

A XX. századot a világháborúk századának is nevezik. Mindkét háború beleszólt családok életébe. Anyai nagybátyám Oroszországban tűnt el az első világháború után, Édesapám

Sport, színház, film – nagyszerű egyéniségek minden vonalon! Lám, a szögesdrótnak, vasfüggönynek is lehettek pozitívumai: hogy itthon csodálhattuk nagyjainkat. A „circensis” megvolt, a „panem” csak jegyre. Miközben arattuk a sportsikereket, élveztük a fantasztikus operai és színházi előadásokat, a politikai színpalak mögött tombolt a kegyetlen terror, a primitív gonoszság. Miközben gyermekkorom szép nyarait töltöttem Mezőtúron és Tasson, sejtelmem sem lehetett Recskről, Andrassy út 60.-ról.

Milyen volt számomra a XX. század? – teszi fel a kérdést a felkérő levél. Nagyon jó a memóriám, nemcsak fényképek, mozik jelennek meg.

Az 1956-os szabadságharc leverése után tragikus hangulatban voltam, nagyon lassan engedett fel ez a depresszió. Évek múltán hálát adtam a Teremtőnek, hogy történelmet éltem át, hogy ilyen csodálatos időnek vagyok tanúja. Ezeknek az eufóriával átítatott napoknak minden mozzanataira emlékszem. Láttam, amint „föltámadott a tenger”.

És ami utána jött... Rádöbentem, hogy a politika, a média és a hazugság mennyire egy tőről fakadnak. Annak az ellenkezőjét akarták elhíttetni velem, amit saját szememmel láttam.

A szabadságharc fordulópont volt életemben, gyermekkoromat az azonnali felnőtté válás váltotta fel. Életszabályokat állítottam fel, igaz hiten alapuló törvényeket. Ha túl magas is volt a mérce, kellett tudnom, mitől térek el.

Muzsikus vagyok, csodásan szerencsés ember, hiszen szenvedélyem, kedvenc időtöltésem lett a foglalkozásom. Édesanyám és Nevelőapám az Operaházban dolgoztak, a zene lassanként olyan lett számomra, mint a levegővétel. Délutánonként szabályos koncerteknek voltam „potyaközönsége”, Érsek Mária az Opera aranykorszakának korrepetitora, olyanok jártak hozzá, mint Udvardy Tibor, Tiszay Magda, Mátyás Mária, Simándy József és mások. Sokat jártam az Operába, szinte ott nőttem fel.

Eleve el volt döntve a sorsom, más nem lehettem, csak zenész.

Zenész mivoltom csodálatos dologgal ajándékozott meg: az utazással! Mint üstdobos kerültem az ország vezető szimfonikus zenekarába. Az Állami Hangversenyzenekarral szinte egész Európát bejártam. Mint karmester voltam Észak- és Dél-Amerikában, a Távol-Keletre is többször eljutottam.

A zene megfogalmazhatatlan, kicsit misztikus varázsa azt mondja ki,

amit szavakkal már lehetetlen. Ugyanakkor nem rózsaszínű álom vagy lila ködön alapuló ezoterikus ihlet, hanem kemény munka. A zenélésnek a tanulási, szakmai része időigényes, kitartást és lemondást igényel.

A karmesterség még a zenén belül is egy megfoghatatlan téma. Lehet-e tanulni? Lehet-e tanítani? Szükség van-e egyáltalán karmesterre? Csupa jogos kérdés, és csupa sokirányú, összetett válasz. Toscanini felállt a cselló mellől és elvezényelte megbetegedett kollégája helyett az *Aidát*. Más képezi magát, kurzusokra jár, diplomákat kap – és?... Technikai tanácsokat lehet adni, de a tartalom, a lényeg taníthatatlan.

Egy leendő karmester számára a zenekari munka megfizethetetlen iskola. A XX. század tele volt legendás nagy karmesterekkel – most inkább az együttesek, zenekarok nevét jegyzik, vezetőiket csak másodlagosan.

Az operáknál a rendezők veszik át az irányítást. A jó és hiteles rendezés nagyon sokat ér, hiszen ez láttatja a cselekményt, a zenei kifejezést aláhúzza a színpadmozgatással. A baj ott kezdődik, ha egy rendező fölébe kerekedik a műnek, és az adott opera (vagy színdarab) helyett saját magát rendezi meg; nem a darabot, hanem ami neki arról eszébe jut. Az operának ilyenkor a cselekménye is megváltozik; mondanivalója, jelentése eltorzul. Ismerek világhírű és jó rendezéseket, amelyek modernnek, tele vannak friss ötlettel, de azért megtartják a darab lényegét (Ponnel – *Pillangókisasszony*, Ingmar Bergman – *Varázsfuvola*, Korcsmáros György – győri *Turandot*). Nem hiszek abban, hogy az emberi vagy szent gondolatokat a cinikusság idézőjelébe kell tenni.

Egy zeneművet is lehet különbözőképpen előadni, hiszen nem egy

falanszterbeli géprendszerben működünk (remélhetőleg nem is fogunk). A leírt zenei szöveg szent, megváltoztatni nem lehet.

Századunk zenei világának nagyon fontos kérdése az eredetiség és az előadói praktikum, a hitelesség és a tradíció problémája. Felfokozottan vetődik fel a kérdés az operáknál. A *Don Giovannit*, *Don Carlost*, *Tanhausert* két változatban írták meg zseniális szerzőik. Gluck igény szerint változtatott; így szinte minden operájának van francia, német, olasz változata. Melyik a jobb? Melyik az eredeti? Rimszkij-Korszakov hangszerelése ártott-e az *ős-Borisznak*? Vagy – másik műfaj – kisebb lett-e Madách, hogy Arany János belenyúlt a *Tragédiába*?

Mindezt kultúránk nagyja, Erkel Ferenc ürügyén fejtegetem. Szégyenletes, hogy csak most került szóba az Erkel-összkiadás témája. Az volt a kifogás, hogy a finom részletmunkákba olykor fiai is besegítettek. Ilyen alapon a reneszánsz és barokk freskók nagy részének eredetiségét is meg lehetne vétőzni, ahol a nagy óriások mögött iskolák sorakoztak.

Erkel nagy operáinak ősi formáját kötelességünk megmutatni, de folyamatos repertoáron tartásra jobb a XX. századi nagy színpadi szakemberek (Oláh Gusztáv, Nádasdy Kálmán) által dramaturgiailag sűrített változat. A bemutatóhoz képest maga Erkel gazdagította a *Hunyadi Lászlót*. Bíráljuk meg Erkelt azért, hogy az opera nyitányát és a La Grande-áriát későbbre tette az eredetinel?

Az utóbbi fél évben sok fogalmazást írtam, és előadást is tartottam Erkelről. Nem akarom ismételni magamat, de egy mondatot szüntelenül ismételnem kell, különösen azokhoz intézve, akik az oldalon mellől intézve támadást, kétségbe vonják Erkel

jelentőségét. Erkel a magyar zene-történet legnagyobb alakja, a magyar nemzeti zene megteremtője, nagy tudású mester, nagyszerű komponista.

A századnak (különösen a második felének) leleménye a zenei verseny fogalma. Verseny, amit nem lehet sem centiméterrel, sem stopperrel eldönteni. Egy bizonyos technikai tökéletességen túl (mert ez konkrétan értékelhető) a szubjektív tetszés vagy nem tetszés dönti el a sorsot.

Túl azon, hogy egy fiatal művésznek mit jelent egy versenydíj, egy televíziós karmesterversenynek más jelentősége is van. Szórakoztatva hívja fel a figyelmet a komolyzenére, megismertet a nagy klasszikus mesterek műveivel. 2002-ben volt az utolsó karmesterverseny a televízióban, majd „pénzhiány” miatt végleg törölték a palettáról.

Ami különösen gyönyörködtet a karmesteri szakmában, az a műfajok és ezzel együtt a kifejezés végtelen sokasága. Igen, művészeti vegyes kosztón kell élni. Opera, szimfonikus zene, balett, operett, daljáték, musical; ha ritkán is, de jazzszólisták kísérete és filmzene felvétele is adódott pályámon. A felvételek (tévé, rádió, hanglemezzel) más technikai, munkamódszeri hozzáállást követelnek. Az éneket fülével kíséri a karmester, a balettet a szemével. A szimfonikus koncert megelégszik a bensőséges jelzésekkel; az operák vezénylése, a karmestert körülvevő távolságok miatt, mindenhol látható, nagy mozdulatokat kíván.

Amikor a Hangversenyzenekar tagjából operaházi tag vált belőlem, akkor – szerencsémre – végigjártam a különböző fokozatok állomásait. Korrepetitor, vezénylő korrepetitor, kinevezett karmester – ez az elfogadott ranglétra. Három évig zeneigazgató is voltam.

Egy muzsikos – legyen az hangszeres, énekes vagy karmester – szeren-

csés esetben három cölöpön fejt ki tevékenységét: szimfonikus zene, opera és pedagógiai munka. Harmincöt éve tanítok a Zeneművészeti Egyetemen, ott is kivártam a különböző fokozatokat: óraadó, adjunktus, docens.

Felőlő lehet az idegi és szellemi koncentráció a tanításban, ha azt az ember nem örömmel csinálja. Az igényességnek kell találkozni türelemmel, odaadó figyelemmel, szuggesztív erővel. Azt a műfajt tanítom énekeseknek, korrepetitoroknak, karmestereknek, amibe beleszülettem, ami az anyanyelvem: az operát.

Ifjúság, oktatás és kultúra. Három összefüggő dolog, ami meghatározza egy ország jövőjét. Ismeretes Kodály mondása: „Csak az a nemzet maradhat fenn, amelyik meg tudja őrizni kultúráját.”

Oktatás a felsőfokon. A bolognai rendszer rossz. Méltánytalanul kettőtört és reménytelen pályákat von maga után. Miért csak két évvel a diploma előtt közlik, hogy az illető alkal-

mas-e a pályára? A másoddiplomások kiszípolozása is eszeveszett ötlet. Ki látott karmesterképzőst hangszeres diploma nélkül, operaénekest énekművész-tanári diploma nélkül, korrepetitort zongoradiploma nélkül?!

Változást remélek itt is, úgy gondolom, nem alaptalanul.

Gyermekvállalás, népességcsökkenés. Utóbbi ötven évünk szörnyű csapása. Nem osztom azt a nézetet, hogy ez csupán a folyamatosan romló életszínvonal következménye.

CSALÁD. Erről a csodálatos fogalomról méltatlan és gyenge vagyok beszélni. Meg nem érdemelt életem csodálatos ajándéka gyermekeim és unokáim minden szava, mosolya.

Életem kapcsán próbáltam egy-egy gondolatot lejegyezni. Elképzelhető, hogy nem pontosan hetven sor kerekedett belőle – így esetleg fiatalítottam vagy öregítettem magam.

Medveszky László

Vigh László

torna mesteredző, sportszerkészítő (Budapest, 1941. július 26.)

Feleségem Ferenczi Ilona testnevelőtanár. Gyermekeink: László, 1969, Zoltán, 1970, Ákos, 1973, Előd, 1976, Réka, 1982.

Iskoláim: Bp., XII. Németvölgyi Általános Iskola, Bp., XIII. Vas u. Széchenyi Közgazdasági Technikum Kereskedelmi Tagozat. 1964: TF tanári, 1968: TF szakedzői, 2002-től doktor.

Egész életemben a kemény, következetes munkában hittem. Mindig újításokra törekedtem, nagy hangsúlyt helyeztem a tanítványok ellenőrzésére.

Legnagyobb sikereimet a lógyakorlatok fejlesztésében értem el. Munkásságom kezdetén a ló volt az a szer, amely mozgásanyagában lemaradt. A világot járva mint edző hamarosan

felismertem, hogy a magyar adottságok mellett ezen a szeren lehetne megelőzni a világot. Ehhez szükségesnek látszott az edzésmódszerek fejlesztése és a kiegészítő szerek megalkotása. Mindezeknek köszönhető a ma is élő magyar lovasiskola.

Munkahelyek: Alsónémedi Általános Iskola (1964–66); IX. ker. Sportiskola, majd FTC (1964–89); II. ker. Sportiskola (1962–68); IX. ker. Szamuely u. (Lónyai u.) Általános Iskola (1968–74); Magyar Testnevelési Egyetem (1990–2006). 2006-tól nyugdíjas vagyok.

Tanítványok: Magyar Zoltán lovon: kétszeres olimpiai bajnok, háromszoros vilgbajnok, háromszoros Európa-bajnok, kétszeres Universiade-bajnok, kétszeres Világkupa-győztes; Sivado János; Vigh Ákos középiskolás vilgbajnok talajon, nyújtón (1990); Lengyel Imre műugró Universiade-győztes 3 m-en és toronyugrásban, olimpián 11.; Gál Róbert talajon olimpia 6., vb 3. helyezett.

Pályafutásom során felfedezések: Magyar-vándor; Magyar-orsó; szökkenő vándor negyedfordulattal; Sivado-vándor; keresztbe körfordulattal a korlátton (azóta letiltott elem) és ezek variációi.

Oktatási segédeszközök: „mankó” (a csukló kímélésére szolgál); körzsámoly; gömbzsámoly; felfüggesztett vödör a páros kör tanulásához.

Irodalmi munkásság: *Lógyakorlatok* (Békési Sándorral közösen, három nyelven jelent meg, 1986); *Magyar tornatörténet* (a Nemzetközi tornatörténet fejezete); *Segítségadás a tornában* (a tantervi anyaghoz); *Gymnastics at school* (TF tankönyv, Hamza Istvánnal).

Kitüntetések: Munkaérdemrend aranyfokozata (1976); Sportérdemrend aranyfokozata (1980); KISZ KB Ifjúsági Érdemrend (1981); Edzői Nívódíj (2000).

Payer András

zeneszerző (Budapest, 1941. július 31.)

Hetven évről hetven sorban – ugyancsak két-esélyes feladat. Nem tudok mindent ebben a formában elmondani, bár, hogy hiteles legyek, mégis ezt kellene tennem. A száraz önéletrajzi adatok előtt elmondom, hogy muzikális családból származom. Ez már valószínűleg akkor kiderült, amikor 1944-ben szüleimmel a németországi Silen-

buchban amerikai fogásba kerültem, hiszen édesapám (dr. Payer Dénes) mint egészségügyi szolgálatos szolgált a magyar hadseregben, és ennek kapcsán Németországba szólította a kötelesség, ahova vihette családját is. Rövid időn belül amerikai fogásba kerültünk, aminek én nagyon örültem, mert az amerikai katonák nem gépfegyverrel

meg tankkal, hanem csokoládéval, rágógumival és nyalókával, valamint gitárzenével foglalták el azt a települést, ahol édesapám szolgált. Az amerikai gitárzenére táncra perdültem és énekekre fakadtam. Édesapámnak feltűnt, hogy muzikalitásom valószínűleg átlag feletti, és erre különös figyelmet fordított. 1947-ben visszatértünk Magyarországra, nyomban beíratk az első elemibe, ahol az énekórán és a kórusban állítólag sok hasznomat vették, mert, mint később, zongoratanulmányaim alatt kiderült, abszolút hallású voltam. Ennek vannak előnyei és rengeteg hátránya. (Ha egy temperált hangszer hamis, akkor én attól megőrülök, mert nemcsak a relatív hangzást ismerem föl, hanem az abszolútot is.) Általános iskolás koromban, majd később, középiskolásként és egyetemistaként is leginkább a zene iránt érdeklődtem.

Születésem événél sokkal érdekesebb dátum az 1959. év, hiszen mint zeneszerző, ekkor jelentkezhettem első dalommal, melyet még kottára is kinyomtattak. A két dátum között elvégeztem a Goldmark Károly Zeneiskolát, és oszlopos tagja voltam a Sziget Utcai Általános Iskola énekkarának. A muzsika iránti affinitásomat az idő múlása csak fokozta, s így a zongora mellett klasszikusgitár-stúdiumokat is végeztem a zeneelméleti tanulmányaim mellett.

A gitár megnyitotta zenei fantáziámat, melynek köszönhetően számtalan dalt komponáltam kiváló muzsikusok és szövegírók bábáskodása mellett. Az akkori idők legnagyobb sztárjai megismerték dalaimat, melyeket az ORI lépcsőházában egy szál gitárral úgy adtam elő, mint napjaink aluljárós muzsikusai. Vámosi János volt a legbátrabb, mert ő vállalkozott elsőként arra, hogy Payer-dalt tűz-

zön műsorára. A dal hangszerelője Körmendi Vilmos volt, és bemutatta a Magyar Rádió. Ettől kezdve a Magyar Rádió dédelgetett gyermekének vallom magam, hiszen dalaim jobbik felét a legjobb énekesek és legjobb hangszerelők művés munkájával a siker felé terelte.

Kihagyhatatlan azon művészkollégák megemlézése, akik még hangszerelőként segítették pályafutásomat („payer-futásomat”): Bágya András, Balassa P. Tamás, Gyulai Gál János és az újabb időkben Malek Miklós, Zsoldos Béla és Wolf Péter.

Azóta is önfeledt boldogságot szerez, ha felcsendül egy-egy dalom az éterben. Ezt az érzést a Magyar Rádió még fokozni tudta az Életmű eMeRTon-díjjal. Őszinte legyenek? Könny szökött a szemembe.

Az 1999. évi eMeRTon-életműdíjas énekes zeneszerzőként a hatvanas évek elejétől részese lehettem a hagyományos tánczenei stílus felfrissítésének. Jóformán az egész magyar élvonal énekelte, illetve éneкли dalimat. Számtalan dalomat vitte sikerre Németh Lehel, Zárny Márta, Vámosi János, Kovács Erzsi, Koós János, Toldy Mária, Sárosi Kati, Zalatnay Cini, Aradszky László, Magay Klementina, kezdeti korszakában Koncz Zsuzsa, Szécsi Pál, Korda György, Katona Klári, Németh József, Mikes Éva, Komár László. De ne feledjük, hogy a legnagyobb magyar nevetető, Hofi Géza első sikeres nagylemezének jelentős részét is én írhattam. A számottevő együttesek közül a hatvanas, hetvenes években az Omega, Illés, Bergendy együttes, valamint a Magyar Rádió Big Bandje is műsorán tartotta a Payer-dalokat, akárcsak napjainkban a legfiatalabb generáció sztáregyüttesei, mint pl. a Cotton Club Singer's, valamint a Republic együttes. Szám-

tan világszláger is sikerre vihettem magyar változatban. Pl. Michel Legrand: *Szélmalom*, Rod Stewart: *Te vagy minden*, Dean Martin: *Minden ember szerelmes lesz egyszer*, vagy az olasz dalok közül Ricci e Poveri: *Áruld el* című dalát stb. Meghatározó dalaim közül hadd említsek csak párat: *Ó, egy Alfa Romeo*, *Annyi arc ismerős*, *Találkozás*, *Gedeon bácsi*, *Könnyek nélkül*, *Felmegyek hozzád*, *Még egyszer*, *Almát eszem*, *Nincsen olyan ember*, *Isten veled*, *szomorúság!*, *Az a sárga liliom*, *Nem születtem grófnak*, *Mama*, *Mostanában hosszabbak az éjszakák*, *Veled nem jó* stb.

Ezenkívül számtalan színdarabhoz írtam zenét, valamint a legkitűnőbb magyar jazz-rock zenészekkel kortárs mai magyar költők verseit is megzenésíthettem. Többek között Baranyi Ferenc és Gyurkovics Tibor barátom szerelmes verseit. Ezen kiadványokban segítségemre voltak Magyarországi jazzikonjai: Szakcsi Lakatos Béla, Babos Gyula, Dées László, Kőszegi Imre, Dandó Péter és Horváth Kornél. Nem szabad elfelejtkezni szövegíró kollégáimról sem, kikkel volt szerencsém megírni az eddigi életművem: S. Nagy István, Szenes Iván, ifj. Kalmár Tibor, Hajnal István, G. Dénes György – és néhány esetben Payer András. (Ez nem tévedés, mert olykor én is írok szöveget, ha nem tudok gátat vetni grafomán ösztöneimnek.)

A már említett énekes kollégáimmal együtt az elmúlt ötven esztendő alatt több millió felvételem vagy dalom jutott a hanglezvárlók kezébe. Saját albumaim közül a leg-sikeresebbeket említem meg, többek között: *Minden jót, Mónika!*, *Minden ember szerelmes lesz egyszer*, *Nem mondhatom el* vagy *Nincsen olyan ember* című szerzői és előadói albumom mellett pár évvel ezelőtt megjelent egy életműkiadványom *Annyi arc ismerős* címmel a Ríger's Digest gondozásában.

A muzsika nem enged el, úgyhogy a mai napig is koncertezem és élvezem a közönség szeretetét. A koncertpódiumon kívül rádiós és tévés produkciókban is részt veszek, nemcsak énekesként, hanem szerkesztő-műsorvezetőként is. Ilyen volt egykoron a Petőfi rádió *Promenáda*, az ATV *Zenés Kávéház* és az Echo Tv *Csak a dal* című műsora, melyben magyar szerzők magyar előadók által előadott magyar kompozícióit találjuk a nézők ízlésének megfelelő formában. Ez volt eddig, szeretnék még egy-két meglepetést okozni a magyar nézőknek és hallgatóknak a jövőben is.

